فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره جدید، شماره ۲۸، تابستان ۱۳۹۹، صص ۳۷٤-۳٦۳ New Period, No 28, 2020, P 363-374
شماره شاپا (۷۰۱۸-۲٤۷٦) ISSN (2476-7018)

پدافند غیرعامل از نگاه امیرالمومنین حضرت علی (ع) در امور حاکمیت، در کلام مقام معظم رهبری

کاظم رحیمی[۱]. مجتبی رضاپورسردره[۲]. اسحاق موزن نسب[۳]. حسین بدیعی[٤]
۱. معاون سیاسی امنیتی اجتماعی فرمانداری شهرستان پارسیان، ایران
دکتری مدیریت اجرایی (گرایش استراتژیک)
۲. فرماندار شهرستان پارسیان. کارشناس ارشد عمران (مهندسی عمران)
۳. فرمانده ناحیه مقاومت سپاه شهرستان بندر لنگه، ایران. کارشناس ارشد حقوق عمومی
٤. مدیریت شهرک‌های صنعتی شهرستان پارسیان، ایران. مشاور عالی فرماندار پارسیان. کارشناس حقوق

چکیده

در ابتدا لازم به ذکر است در این تحقیق سعی شده دقیقا کلام رهبری که در جلساتی که با مسولین نظام داشته‌اند قید شود. چرا که یکی از بزرگترین تهدیدهای در حال حاضر تفهیم و تبیین و انتقال نیافتن کلام رهبری به دهک‌های جامعه است. که با این روش نگارش نیز سعی شده از اثرات تهدیدات آینده کاسته شود. حال می‌پردازیم به شناخت ملاحظات اساسی پدافند غیرعامل در منظر امام علی (ع) که می‌تواند نقش مهمی در ارتقای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. این بحث از دو منظر قابل بررسی است؛ یکی بحث سخت‌افزاری و تاکتیک‌های امام‌علی (ع) درجنگ‌ها و دیگری بحث فرهنگی و لزوم شکل‌گیری ذهنیت افراد انسانی است. بنابراین دست کم می‌توان گفت، جنگ و صلح و مسائل مربوط بدان، یکی از مهمترین مسائل و موضوعات مورد مناقشه در پدافند غیرعامل است؛ که با تاریخ روابط اجتماعی انسان همزاد است. از این رو در نوشتار حاضر تلاش بر آن است تا ماهیت پدافند غیرعامل از دیدگاه امام علی (ع) به بحث گذاشته شود و نگاه امام علی (ع) به دو پدیده جنگ وصلح، ریشه‌ها و عوامل آن مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: نهج‌البلاغه، پدافند غیرعامل، مدیریت

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

مقدمه

در ابتدا لازم به ذکر است در این تحقیق سعی شده دقیقا کلام رهبری که در جلساتی که با مسولین نظام داشته‌اند قید شود. چرا که یکی از بزرگترین تهدیدهای در حال حاضر تفهیم و تبیین و انتقال نیافتن کلام رهبری به دهک‌های جامعه است. که با این روش نگارش نیز سعی شده از اثرات تهدیدات آینده کاسته شود. حال می‌پردازیم به شناخت ملاحظات اساسی پدافند غیرعامل در منظر امام علی (ع) که می‌تواند نقش مهمی در ارتقای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. این بحث از دو منظر قابل بررسی است؛ یکی بحث سخت‌افزاری و تاکتیک‌های امام علی (ع) در جنگ‌ها و دیگری بحث فرهنگی و لزوم شکل‌گیری ذهنیت افراد انسانی است.

در واقع بحث پدافند غیرعامل از منظر امام علی (ع) از دو منظر قابل بررسی است؛ یکی بحث سخت افزاری و تاکتیک‌های امام علی (ع) در جنگ‌ها و دیگری که بحث ریشه‌دارتری است بحث فرهنگی و لزوم شکل‌گیری ذهنیت افراد انسانی است. که این نوشتار در تلاش است بحث فرهنگی و لزوم شکل گیری ذهنیت‌های انسانی را از منظر امام علی (ع) تحلیل و واکاوی نماید. بر همین اساس در ادامه تلاش خواهد شد درک درستی از مبانی هستی شناختی و معرفت شناختی امام علی (ع) ارائه گردد تا بر این اساس تحلیل جامعی از دفاع غیرعامل با رویکرد فرهنگی صورت پذیرد. تلقی و شناختی که امام علی (ع) از انسان به صورت عام و انسان سیاسی به خصوص ارائه می‌دهد، کاملاً با وحی الهی و تعالیم قرآنی و آموزه‌های پیامبر خاتم گره می‌خورد؛ بنابراین انسان‌شناسی امام علی (ع) همچنان که قرآن کریم مطرح می‌کند، بر دو بُ‌ُعد انسان و ماهیت ترکیبی او استوار می‌باشد. شناخت اقدامات امیرالمومنین (ع) در میدان مبارزه، از جمله اقداماتی که در راستای پدافند غیرعامل صورت گرفته‌اند، می‌تواند در شناخت آموزه‌های مبارزاتی امیرالمومنین (ع) در میدان جنگ، همانند هر عرصه دیگری از زندگی یک الگو برای جامعه بشری باشد، چرا که هر لحظه از زندگی و هر فصل از افعال امیرالمومنین (ع) اسوه و الگویی جاودان برای بشریت به شمار می‌آید. تهدید و ارعاب، جنگ روانی، نامه‌نگاری، اصول استتار، سخنرانی‌های متعدد در میان مردم، بیان حقایق، بیان داستان‌هایی از دوران پیامبر، استفاده از کلمات پیامبر، بیان حقایق قرآنی در رویارویی حق و باطل، تحقیر دشمن در توانایی‌های شیطانی، بیان وعده‌های الهی برای پیروان حقیقت، دعوت همه مردم به ایستادگی در راه حق و هزاران راه کار دیگر مولی امیرالمومنین (ع) از جمله این موارد است.

از این رو بی‌شک حضرت علی (ع)، پس از پیامبر(ص)، عالم‌تر از همه افراد به اصول و مبانی اسلام بود و در دوره پس از رحلت پیامبر (ص) نیز دوران حکومت خود، سیره عملی و نظری مبتنی بر اصول بنیادین اندیشه سیاسی اسلام را در پیش گرفت. برهمین اساس امام علی (ع) دو شرط اساسی برای احراز شایستگی را فضل (کمال و دانش)و تقوا می‌داند. فضل و خرد کارگزاران، سبب تصمیم‌گیری عالمانه آنان می‌شود و تقوای درونی، موجب ایمنی و صیانت از وسوسه‌های شیطانی برای چپاول و ستم می‌گردد. لذا با توجه به

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

مطالب پیش گفته، در جمهوری اسلامی ایران نیز باید گفت، با در نظر گرفتن شرایط فعلی و اذعان و تأکید بر این نکته که این نظام مقدس بر اساس و مبتنی بر اصول اساسی و ارزشی مقابله با استکبار و ظلم ستیزی شکل گرفته که استقلال و آزادی جزء لاینفک آن و مردم‌سالاری دینی شیوه اجرایی آن به شمار می رود و طی سی سال گذشته بطور دائم با حجم گسترده‌ای از مشکلات و موانعی نظیر، اقدامات مسلحانه گروه‌های ضدانقلاب، جنگ تحمیلی، تحریک و ایجاد نا آرامی‌های سیاسی، اقتصادی و بویژه اخلاقی و فرهنگی توسط ایادی غرب و شرق روبرو بوده است که آن را به صورت عینی و عملی مشاهده می‌کنیم.

تعریف پدافند غیرعامل:

پدافند غیرعامل نوعی دفاع غیرنظامی است و به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که به جنگ‌افزار نیاز ندارد و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد. (پدافند غیرعامل به معنای کاهش آسیب‌پذیری در هنگام بحران، بدون استفاده از اقدامات نظامی و صرفاً با بهره‌گیری از فعالیت‌های غیرنظامی، فنی و مدیریتی است. اقدامات پدافند غیرعامل شامل پوشش، پراکندگی، تفرقه و جابجایی، فریب، مکان‌یابی، اعلام خبر، قابلیت بقا، استحکامات، استتار، اختفاء، ماکت فریبنده و سازه‌های امن می‌باشد.)

در پدافند غیرعامل تمام نهادها، نیروها، سازمان‌ها، صنایع و حتی مردم عادی می‌توانند نقش مؤثری ایفا کنند در حالیکه در پدافند عامل مانند سیستم‌های ضدهوایی و هواپیماهای رهگیر، تنها نیروهای مسلح مسئولیت برعهده دارند.

بیانات مقام معظم رهبری در باره پدافند غیرعامل کشور

۱. پدافند غیرعامل یک اصل برای همیشه است و نباید با هیچ بهانه و توجیهی متوقف شود.

۲. بگویید کار پدافند غیرعامل را به جریان بیندازند، من گفته بودم بسیجی کارکنند.

۳. امروز اهمیت پدافند غیرعامل قاعدتاً برای مسوولین بایستی شناخته شده باشد، اهتمام شما کار را پیش می‌برد.

۴. این موضوع را قبلا هم ابلاغ کرده‌ام و الان هم تأکید می‌کنم که تدابیرکارساز را در پدافند غیرعامل عملی کنید.

۵ـ از جمله چیزهای بسیار مهم، دفاع غیرعامل است. هر مقداری که مسئولیت و ماموریتش به شما محول می‌شود.

۶. اما مهم این است که من به مسئله دفاع غیرعامل، خیلی اهمیت می‌دهم هم برای کل کشور و هم به خصوص برای شما وزارت دفاع.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

۷. پدافند غیرعامل مثل مصونیت سازی بدن انسان است. از درون ما را مصون می‌کند. معنایش این است که ولو دشمن تهاجمی هم بکند و زحمتی هم بکشد و ضرب و زوری هم بزند، اثری نخواهد کرد.

۸. به دولت جمهوری اسلامی اعلام گردد، منبعد وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها موظف گردند در اعتبارات عمرانی پروژه‌های حساس و مهم، اعتبار مورد نیاز دفاع غیرعامل را منظور نمایند.

۹. امروز پدافند غیرعامل برای ما مهم است. بخش‌هایی دارند انجام می‌دهند، سپاه هم کارهای خوبی کرده، مطلع هستم. اما در عین حال باز بایستی کار کرد، تلاش کرد و این امکانات را در اختیار پدافند غیرعامل قرار بدهید.

۱۰. تنها راه مقابله با تهدیدها این است که وضعیت داخلی به گونه‌ای ساماندهی شود که دشمن از پیروزی خود مطمئن نباشد و زمینه را برای ماجراجویی فراهم نبیند.

۱۱. ندانستن اینکه دشمن چه در سر دارد و چه می‌خواهد بکند، غفلتی است که ممکن است ما را از امکان برخورد و امکان دفاع محروم کند.

۱۲. تهدید را کاملا جدی بگیرید، یعنی به هیچ وجه در محاسبات خودتان از جدیت تهدید پائین نیائید، منتهی تهدید جدی معنایش حتمی نیست، هیچ حتمیتی وجود ندارد.

۱۳. وظیفه همه ما این است که سعی کنیم کشور را مستحکم، غیرقابل نفوذ، غیرقابل تاثیر از سوی دشمن، حفظ و نگه داریم.

۱۴. یک وقت دفاع لازم است و یک وقت هجوم لازم است، باید خودمان را از همه جهت آماده کنیم.

۱۵. تا این دشمن وجود دارد، تهدید هست و تا تهدید هست، فکر و آمادگی دفاعی باید باشد.

۱۶. باید دید دشمن از کجا دارد حمله می‌کند، برای یک دفاع خوب هم، یک معرفت خوب لازم است، اگر چه برای یک هجوم خوب هم یک معرفت خوب لازم است.

اهمیت پدافند غیرعامل از دیدگاه رهبری:

اهمیت پدافند غیرعامل

ـ امروز اهمیت پدافند غیرعامل قاعدتاً برای مسئولین بایستی شناخته شده باشد، اهتمام شما کار را پیش می‌برد.

ـ این که دولت به پدافند غیرعامل اهمیت بدهد و وزرا و مسئولین دولتی به آن اهتمام کنند تذکر داده‌ایم و نظرات رهبری به دولت و آن ستاد ابلاغ شده است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

اهمیت پدافند غیرعامل

کار بسیجی

گفته بودم کار بسیجی بکنند (برای پدافند) عملا چه کرده‌اند؟ بگویید دنبال کنند که کار به نتیجه برسد امروز پدافند غیرعامل برای ما مهم است. بخش‌هایی دارند انجام می‌دهند، سپاه هم کارهای خوبی کرده، مطلع هستم. اما در عین حال باز بایستی کار کرد، تلاش کرد و این امکانات را در اختیار پدافند غیرعامل قرار بدهید.

تنها راه مقابله با تهدیدها این است که وضعت داخلی به گونه‌ای ساماندهی شود که دشمن از پیروزی خود مطمئن نباشد و زمینه را برای ماجراجویی فراهم نبیند.

ندانستن اینکه دشمن چه در سر دارد و چه می‌خواهد بکند. غفلتی است که ممکن است ما را از امکان برخورد و امکان دفاع محروم کند. تهدید را کاملا جدی بگیرید، یعنی به هیچ وجه در محاسبات خودتان از جدیت تهدید پائین نیایید، منتها تهدید جدی معنایش حتمی نیست، هیچ حتمیتی وجود ندارد.

ستاد کل (مسئولین و کارشناسان) باید در دولت و دستگاه‌ها و فصل بودجه در مجلس، همه جا با جدیت دنبال انجام کار بروند و آقایان را توجیه کنند.

این موضوع را قبلا هم ابلاغ کرده‌ام و الان هم تاکید می‌کنم که باید تدابیر کارساز در باب پدافند غیرعامل را عملی کنید.

سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل بر اساس سیاست‌های کلی نظام ابلاغ شده توسط رهبر معظم انقلاب:

مقام معظّم رهبری، فرماندهی کل قوّا در ارتباط با ساماندهی و ایجاد یک هماهنگی و ضمانت اجرایی در تصمیمات در ارتباط با پدافند غیرعامل موارد زیر را تاکید فرموده‌اند:

ـ تشکیل کمیته دائمی پدافند غیرعامل به منظور هماهنگ‌سازی، سیاست‌گذاری، کنترل، نظارت و تصویب طرح‌های پدافند غیرعامل پروژه‌های عمرانی کشور در ستاد کل نیروهای مسلح.

ـ داشتن نگاه اجرایی و میدانی در موضوعات بر اساس اهمّیّت و کاربرد آنان در طرح.

ـ تاکید بر شناسایی مراکز درجه یک و حیاتی کشور در طرح‌های پدافندی.

ـ اولویّت‌بندی اماکن و موضوعات بر اساس اهمّیّت و کاربرد آنان در طرح.

ـ داشتن نگاه اجرایی و میدانی در موضوعات پدافند غیرعامل.

ـ تاکید بر پیگیری کمیته دائمی و نظارت بر اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل دستگاه‌های اجرایی کشور.

ـ به نتیجه رساندن طرح های پدافند غیرعامل در ارتباط با مسئولین اجرایی کشور.

ـ تاکید بر داشتن طرح پدافند غیرعامل برای کلیه پروژه‌ها و تاسیسات کشور.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

ـ ایمن سازی سرمایه‌های اساسی (اقلام عمده دفاعی و حیاتی).
ـ استفاده از نعمت‌های خدادادی (عوارض طبیعی موجود و. . .).
ـ در اولویّت بالا قرار داشتن مسئله پدافند غیرعامل کشور.
ـ تاکید بر روحیه بسیجی در اجرای پروژه.

هشدار نسبت به مستی نعمت

یک جمله از خطبه۱۵۱ البته در بعضی از نهج‌البلاغه‌ها ۱۴۹ است که نقل می‌کنیم آن چیزی که در این کلمات مورد نظر است یک تعبیری از امیرالمومنین (ع) دارند که {فَاتّقوا سَکَراتِ النِّعْمَةِ} بپرهیزید از مستی نعمت، با این جمله سروکار داریم و می‌خواهیم راجع به این یک قدری صحبت بکنیم لذا است که یک دوسطری از کلام امیرالمومنین در این خطبه هم در خطبه دیگری معنا می‌کنیم.

اهمیت تذکر نسبت به خطرات پیش رو در آینده

حالا در خطبه مخاطب چه کسی بوده که ما درست نمی‌دانیم آیا در خطبه نماز جمعه بوده است که همه بوده‌اند یا یک جماعت خاصی بوده یا روئسا، بزرگان قوم بوده‌اند آدم اینها را نمی‌داند چون در تعبیرات عرب به هر سخنرانی مثلاً ۵ دقیقه‌ای هم گفته می‌شود خطبه مثلاً یک جماعت‌ای مثل ما یکی بلند شود یک خطبه بخواند پنج دقیقه حرف بزند به این می‌گویند خطبه، قام خطیبا ممکن است این جور بوده یک جماعت خاصی بوده‌اند جمع شده بودند حضرت خطاب به اینها می‌فرماید {ثُمّ اِنَّکُمْ مَعْشَرَ الْعَرَبِ اَغْراضُ بَلایا قَدِ اقْتَرَبَتْ} شما گروه عرب که مخاطبین آن بزرگوار بوده‌اند هدف بلیاتی هستید که به شما نزدیک شده و دارد نزدیک می شود یک نگاهی هم حضرت به آینده می‌کنند حالا در آن زمانی که این خطبه خوانده می شده زمان حکومت امیرالمومنین بوده است باید بگویم که زمانی بوده است که یک امپراطوری عظیمی از اقصای شرق تا مثلاً شامات در اختیار این حکومت و این نظام بوده و یک چیزی عظیمی است یعنی فتوحات انجام گرفته بود به کشوری مستقل بر سر کار آمده اگر قبل از زمان امیرالمومنین بود باز هم اضافه اینکه استقرار و آرامش داخلی هم بیشتر بود در چنین شرایطی که یک حکومتی است ویک قدرت تثبیت شده و یک نظام مقتدر و سر کار هستند چنین چیزی در این نظام و تکرار بشود خطرات آینده است این اساسی ترین کار است یعنی نگرش به آینده و خطراتی که در آینده مجموعه را تهدید می‌کند اگر به پیشرفتها سرگرم شوند خطر کردند اگر چنانچه نسبت به آینده با حالت مبالاتی و احساس غرور و مثلاً فرض کنید با این روحیه که چه کسی می‌تواند تعرضی به جانب ما بکند برخورد کردندقطعا خسارات خواهند کرد آنچه مهم است این است که نگاه کنند به آینده، آینده نگری و خطرات آینده را ببینند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

ضرر بیشتر خطرات درونی

حالا خطرات آینده از چه نوع است ممکن است انواعی باشد، آنچه در این خطبه مورد توجه امیرالمومنین این است خطر داخلی است نه خطر بیرونی خطر درونی حالا ما هم به مناسبت مسئولیت‌هایی که داریم در زمان خودمان واقعاً وقتی نگاه می‌کنیم از زمان امام امام رضوان‌الله تعالی علیه تا حالا یعنی از وقتی که ماها یک حکومت مستقری‌شدیم از سال‌های سوم و چهارم انقلاب که احساس شد که حکومت حکومت مستغنی است همیشه هر وقت بنده و دوستانی که با آنها سر و کار داریم جناب آقای هاشمی ور فقایی که مسئولین برجسته نظام بودند خواستیم به مسائل تحلیلی دقیق نظام بپردازیم به این نتیجه رسیدیم که اساسی‌ترین خطر خطر درون است و الا درون اگر مستحکم باشد همه خطرهای بیرونی قابل دفاع است بلکه اگر درون سالم باشد هر چه از بیرون خطری متوجه می‌شود درون راحتی پرانگیزتر و منسجم‌تر و قوی‌تر هم می‌کند اشکال کار آن جایی است که درون غیرقابل اطمینان باشد آن وقت حالا از بیرون هم تهاجمی بشود یا نشود در هر صورت خطر بزرگی خواهد بود.

مستی نعمت

اینجا هم حضرت به چنین چیزی توجه کرده‌اند می‌فرمایند {فَاتّقوا سَکَراتِ النِّعْمَةِ} حالا که در انتظار بلیاتی هستید که دارند نزدیک می‌شود پس بپرهیزید از مستی جایگاه، جاه طلبی، پیشرفت و غفلت از خطرات پیش رو.

عذاب‌های سخت و گرد و غبار فتنه

{وَاحْذَروا بَوائِقَ النِّقْمَةِ} بر حذر باشید از عذاب‌های سخت {وتثبّتوا فی قتام العشوة} در ابهام و تیره بودن فضا در فضا تیره فتنه‌ها و گرد و غبار متوجه راهتان باشید {العشوة} به معنی سرگیجگی و مانند اینهاست {قتام} هم به همین معنا است یعنی در وسط گرد و غبار و محور و فضای غبار آلود انسان مواظب باشد راه را گم نکند چون در فضای صاف احتمال گم کردن را کمتر است {واعوجاج الفتنة} بپرهیزید از اینکه راه را گم بکنیم به هنگام اعواج فتنه وقتی که فتنه باکجی‌های خودکه به همراه دارد به سراغ شما می‌آید مراقب باشید که راه را گم نکنید وقتی که فکر پنهان‌های خودش را آشکار می‌کند فتنه در درون وجود دارداین جور نیست که ما بگوییم وقتی دیدیم می‌آید جلویش را می‌گیریم نه آن وقتی که فتنه ظاهر می‌شود پس از جنین و کمین ظاهر می‌شود یعنی از اول پنهان و پوشیده است و عواملی آن را به وجود آورد حالا وقت ظهور آن است عوامل دیگر شما نمی‌توانید برگردانید یعنی مدت‌ها طول خواهد کشید باید بکوشیم که آن عوامل فتنه به وجود نیاید.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

آن وقتی که فتنه بر سر پا می‌شود و خودش را از کمینگاه آشکار می‌کند و ناگهان بر سر شما می‌تازد در حالی که پیش از آن شما عوامل را در درون خودتان ایجاد کرده‌اید آن وقت مراقب باشید که در دام فتنه نیفتید که اگر بخواهیم چنین مراقبتی داشته باشیم از حالا باید مراقب باشیم یعنی همان مستی و بایستی پیدا نشود اگر مست نبودیم آن وقت حواسمان هست که کجا داریم می‌رویم اگر مستانه قدم برداشتیم و حرکت کردیم یک وقت می‌بینیم که وسط میدان مین هستیم و دیگر نمی‌شود به آسانی برگشت همانطور انسان آمده ناگهان می‌بیند که وسط یک حادثه است که نمی‌شود به آسانی از آن خلاص چنین حالتی است که اگر انسان از اول دقیق باشد دچار مستی نشود می‌تواند پیش برود این یک خطبه بود که از مستی نعمت اسم آورده بود.

از واجبات برای کارگزاران نظام ارتباط با آیات و روایات

یک خطبه‌ی دیگری هم بود که من اینجا آن را هم یادداشت کردم البته خود این خطبه را اگر شما وقت می‌کردید این‌ها را نگاه می‌کردید و تدبر می‌کردید واقعاً خیلی خوب بود من نمی‌دانم شما وقت می‌کنید یا نمی‌کنیدا ما یکی از واجب‌ترین کارهای شما همان کاری که نباید بگوییم نمیرسیم این است اولاً روزی یک مقداری قرآن که با تدبر خوانده بشود ولو وزارتخانه هم دیر بشود اشکال ندارد این از آن چیزهایی است که هرچه به جای آن دیر می‌شود اشکالی ندارد ملاقات را با توجه به آن ترتیب بدهید و با آن تنظیم کنید یک مقداری حتما قرآن بخوانید و اگر بتوانیم یک مقداری نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه یکی از این دو چون هر دوی اینها خیلی مهم است حالا این را نمی‌شود بگویم چون واقعاً خود ما هم هر روز نگاه نمی‌کنیم البته ما با این معارف خیلی در کتاب‌هایی که نگاه می‌کنیم فکرهایی که می‌کنیم خیلی بیشتر با اینها سر و کار داریم آقایان قاعدتاً کمتر سر و کار دارید ولی خوب هفته‌ای یک بار اگر بتوانید نگاه کنید به نظر من خوب است هفته ای یک بار یک مقداری نهج‌البلاغه، صحیفه سجادیه یکی از این دو را بخوانید.

مستی نعمت عامل مشکل شدن کارها

آن قسمتی که من اینجا یادداشت کرده‌ام از خطبه۱۸۵ این است که می‌فرماید: {لَا فَتَوَقَّعُوا مَا يَكُونُ مِنْ إِدْبَارِ أُمُورِكُمْ} منتظر باشید آنچه را حتماً پیش خواهد آمد که آن ادبار کارهای یعنی پشت کردن کارهاست کارها همیشه که اقبال ندارند گاهی هم کارها ادبار دارد یک وقت است که انسان اقبال پیدا می‌کند به خاطر عوامل گوناگونی و کار پیش می‌رود یک وقت هم هست که نه این جور نیست هر کاری می‌کنید نمی‌شود گفت.

چون بد آید جمله عالم بد شود یک بلاده گردد و ده صد شود.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

گاهی اینجوری پیش می‌رود می گوید متوقع باشید نه اینکه حتماً خواهد شد متوقع باشید یعنی انتظارش را داشته باشید این جور نباشد که خیال کنید خوب جاده آسفالته است و حالا دیگر گاز می‌دهیم و می‌رویم نه منتظر باشید که ناگهان وسط جاده آسفالته یک صخره یا یک بهمن از بالا به پایین بیاید حواستان باید جمع باشد که یک چنین چیزی را انتظار داشته باشید پس {الا فَتَوَقَّعُوا مَا یَکُونُ مِنْ إِدْبَارِ أُمُورِکُمْ} یعنی بعد من چنین چیزی شدنی است یعنی نه اینکه حتماً واقع خواهد شد حتما شدنی است طبیعت کار این است که چنین چیزهایی پیش می‌آید حالا ممکن است امروز پیش نیاید لاکن چنین چیزی متوقف پیوند شما را قطع خواهد کرد.

ویژگی‌های منحصر به فرد نهج البلاغه

می‌دانید مسائل نهج‌البلاغه مسائل گوناگونی است مسائل فردی محض و شخصی ممحض دارد مسائل اجتماعی و مسائل مربوط به حکومت هم دارد علت هم این است که ائمه دیگر ما مسائل مربوط به نظام اجتماعی و حکومت و سیاست و مانند اینها را کم داشتند چون کمتر مورد ابتلاء بوده است نه اینکه نباشد هست چیزهای زیادی هست منتها نسبت به مسائل مربوط به نماز و مسائل شخصی و فردی و اجتناب از گناهان و اخلاق و مانند اینها در نهج‌البلاغه این جور نیست در نهج‌البلاغه مسائل مربوط به نظام و اجتماع و حکومت و گروه مردم و جریان عمومی نظام جامعه و این چیزها خیلی زیاد است و این‌ها از آن قبیل است این شخص را خطاب قرار نمی‌دهد مخاطب قرار نمی‌دهد د بحث سر اشخاص نیست که حالا یک شخصی فرض کنید که یک تاجر پولداری مثل مخاطب این قضیه باشد نه مسئله، مسئله ملت است مسئله عقب آتی است که در راه یک ملت وجود دارد در راه یک حکومت به حق وجود دارد در راه یک قدرت تثبیت شده وجود دارد.

فراوانی نعمت در زمان حکومت امیرالمومنین (ع)

خوب حالا این سکره‌ی نعمت که بنده گاهی در بعضی از صحبت‌ها هم به آن تکیه می‌کنم بد نیست شما آقایان بدانید که من چه چیزی را می‌خواهم عرض بکنم ببینید آقایان زمان امیرالمومنین با زمان پیغمبر این تفاوت را داشت که در زمان پیغمبر آنچه بر جامعه و محیط مسلط بود فقر بود اما در زمان امیرالمومنین آنچه بر جامعه و محیط مسلط بود و غنا بود یعنی جامعه جامعه ثروتمندی شده بود دیگر آن اهل صفه و این حرف‌ها وجود نداشت اگر فقر دیده می‌شد بر اثر خطا بود بر اثر خطای در عمل برخی از مسئولین بود و الان این جور نبود که به طور طبیعی بتواند فقر وجود داشته باشد مثل اصحاب صفه لذا امیرالمومنین وقتی که در کوفه راه می‌رود و می‌بینید مثلا یک یک بیوه زنی دارد بارش را می‌کشد و گریه می‌کند و چه می‌کند حضرت می‌نشیند گریه می‌کند و خودش را ملامت می‌کند با اینکه حضرت قطعاً در این قضیه مقصر نبوده یک استانداری خطایی کرده یا مربوط می‌شود به نظام حکومتی قبل از آن بزرگوار لکن به هر

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

حال این قضیه بر می‌گردد به مسئولین مثل زمان پیغمبر نیست که فقر پدیده‌ای بود که اول حادثه حکومت بود و از آن گریزی و اجتناب نبود خوب پس بنابراین زمان امیرالمومنین یک چنین وضعی بوده زمان نعمت دوآفت فراوانی نعمت در جامعه در نعمت اگر چنانچه این توجه به استفاده از نعمت نباشد دو اشکال بزرگ پدید می‌آید یک اشکال این است که شکاف طبقاتی زیاد خواهد شد فاصله طبقاتی زیاد خواهد شد فاصله بین فقرا و اغنیا بیشتر خواهد شد اگر استفاده از نعمت و درآمد به شکل صحیح هدایت نشود دوم اینکه از آن اولی خطرش بیشتر است این است که خوب‌ها فاسد خواهند شد یعنی اگر یک وقتی یک انسان با تقوای سر راه نعمتی قرار گرفت و نعمت او را جذب کرد یا نعمت او را جذب کرد این در معرض فاسد شدن است یعنی خوب ها خراب میشوند آنچه امیرالمومنین در این خطبه و بعضی از خطبه‌های دیگر به آن توجه دارند آن بخش تبعیض و اختلاف طبقاتی و مانند اینها نیست بخش دوری از فقر و نجات فقرا نیست این بخش دوم است که به نظر ما خطراتش هم بیشتر است لذا می‌فرماید مستی نعمت باید مراقب باشیم که در جامعه حالت مستی از نعمت پیش نیاید.

اثر زیان بار روی آوردن مسئولان به مال اندوزی

خب {اَلنّاسُ بِاُمَرائِهِمْ اَشْبَهُ مِنْهُمْ بِآبائِهِمْ} یعنی مردم به حکامشان شبیه‌ترند تا پدرانشان هرکاری که حکام بکنند مردم آن را تکرار خواهند کرد البته طبعاً با یک مکانیسمی خیلی آسان نیست طبعاً یک مکانیسم طولانی بطی. لاکن اجتناب‌ناپذیری دارد البته التفات می‌کنید و یک عبارت دیگر که باز در نهج البلاغه است {لا تَصْلُحُ الرَّعِیةُ إلّا بِصَلَاحِ الْوُلَاةِ} می‌فرماید: رعیت اصلاح پیدا نمی‌کند مگر وقتی که ولات اصلاح پیدا کند ولات چه کسانی هستند؟ فعلا من و شما، و زیرمسئولان عالی رتبه و امثال ما اگر چنانچه شما نسبت به نعمت و نسبت به لذات شخصی زندگی و نسبت به آن چیزهایی که جنبه خدایی ندارد بی رغبتی نشان دهید به طور سلسله مراتب روی مردم اثر خواهد گذاشت مردم بی‌رغبتی نشان می‌دهند این را باید ببینید در کل شما باید مردم احساس کنند که شما نسبت به لذات زندگی برای شخصی خودتان بی‌رغبتی در امر خانه و مسکن و پوشش و اتومبیل و آنچه مربوط به خانواده است آنچه مربوط به سفرهای غیرلازم است و از این قبیل چیزها را مردم باید در مسئولین حس کنند و ببینند.

خطر مستی نعمت در امروز کشور در عین وجود نابسامانی در برخی بخش‌ها

الان در جامعه ما وقت سکره‌ی نعمت است الان همان زمانی است که ممکن است مستی نعمت جامعه ما را بگیرد چون کشور در حال بازسازی است در حال حرکت است البته نابسامانی زیاد است اما را نباید فراموش کنید من همیشه با دوستان با نزدیکان و با مسئولینی که با من ملاقات می‌کنند شاید به خیلی از شما آقایان گفته‌ام هیچ وقت پیشرفت‌ها و خیراتی که وجود دارد ما را از مشاهده نابسامانی‌ها و بدی‌ها غافل

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

نکند اینکه ما داریم خیلی کار می‌کنیم موجب این نشود که فراموش کنیم که الان همین حالا کسانی هستند که به نان شبشان محتاجند قطعاً کسانی هستند که الان در بیمارستان‌ها در جاهای گوناگون برای یک دوای مختصر مانده‌اند که کسی نیست که اینها را نجات بدهد یعنی شدیدترین وضعیت‌های زندگی را الان کسانی دارند که خیال کنید همه مردم راحت نخیر البته کشور دارد پیش می‌رود و امید ما این است که انشالله را اگر همین حرکت خوب ادامه پیدا کند به فاصله ۱۰ سال ۱۵ ساله به تدریج این فقر کم بشود و مردم حداقل لازم را برای یک زندگی شرافتمندانه در اختیار داشته باشند و الان آنجور نیست خوب حالا به هر حال دوران سازندگی است دوران حرکت است در این دوران حرکت که پول زیاد است تبادل پول زیاد است دست به دست شدن ثروت فراوان است خیلی باید مراقب باشیم خیلی.

وظیفه مسئولان، حساسیت نسبت به فاسد شدن اطرافیان

نباید اجازه بدهید که میکروب فساد در کالبد شما نفوذ کند چه در شخص خودتان چه در نزدیک نتان که نزدیکان از لحاظ خویشاوندی و فامیلی چه نزدیکان از لحاظ اداری و کاری نباید بگذارید یعنی نسبت به آنها همانطور که نسبت به خودتان حساسید، حساس باشید همین این نکته و همین این که نگذارید آنچه در دستگاه شما می‌کنند احساس بی‌تفاوتی وجود داشته باشد یعنی اگر دیدید در دستگاتان تخلفی و خدای نکرده کار فاسدی انجام داد هر کسی که هست بدون هیچ ملاحظه با او برخورد کنیم اگر چنانچه اینها را انجام دادید آن وقت این دستگاه اصلی نظام همین‌طور پاکیزه و طاهر و سلامت که هست باقی خواهد ماند وآن وقت می‌شود راه‌های طولانی را پیمود.

نتیجه‌گیری:

پدافند غیرعامل نوعی دفاع غیرنظامی است و به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌گردد که به جنگ‌افزار نیاز ندارد و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد. شناخت ملاحظات اساسی پدافند غیرعامل در منظر امام علی(ع) که می‌تواند نقش مهمی در ارتقای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. این بحث از دو منظر قابل بررسی است؛ یکی بحث سخت‌افزاری و تاکتیک‌های امام علی (ع) در جنگ‌ها و دیگری بحث فرهنگی و لزوم شکل‌گیری ذهنیت افراد انسانی است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]

فهرست منابع و مآخذ

ـ شرح بخش‌هایی از خطبه ۱۵۱ در دیدار مقام معظم رهبری با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت‌دولت (۱۳۷۴/۱۱/۴)

ـ تحت‌العقول صفحه ۲۰۸

ـ شرح بخش‌هایی از خطبه ۱۸۵ توسط مقام معظم رهبری در دیدار با مسئولان نظام

ـ تفسیر خطبه ۱۱۶ نهج‌البلاغه توسط مقام معظم رهبری

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-19]